

УДК 343.32

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.10>

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗАВЕРШЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА ПРОЦЕДУРОЮ *IN ABSENTIA*: ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Горбачов Д.М.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу
кримінальної юстиції та кримінології
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України
ORCID: 0009-0003-3507-5037

Горбачов Д.М. Повідомлення про завершення досудового розслідування за процедурою *in absentia*: окремі недоліки у кримінальному провадженні в умовах перехідного правосуддя.

Статтю присвячено дослідженню окремих недоліків повідомлення про завершення досудового розслідування за процедурою *in absentia* в умовах перехідного правосуддя. Зокрема, з використанням діалектичного методу, методу аналізу наукової літератури, законодавства України, практики Європейського суду з прав людини, синтезу, порівняння, узагальнення, абстрагування, зроблено висновок, що обізнаність підозрюваного про початок та завершення досудового розслідування є важливою та необхідною складовою права на справедливий суд та, відповідно, дотримання належної правової процедури під час здійснення спеціального досудового розслідування за процедурою *in absentia*. З огляду на правові висновки Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, а також положення кримінального процесуального законодавства України, встановлено, що повідомлення підозрюваного про завершення досудового розслідування, що здійснюється за спеціальною процедурою кримінального провадження *in absentia*, підпорядковано правилам, передбаченим кримінальним процесуальним законодавством України для процесуальної дії індивідуального характеру, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію. У разі, якщо у матеріалах кримінального провадження є підтверджуючі докази того, що про завершення досудового розслідування був повідомлений захисник підозрюваного, однак відсутні докази того, що саме підозрюваний був повідомлений про здійснення органом досудового розслідування цієї дії індивідуального характеру, є підстави стверджувати, що в такому разі органом досудового розслідування не була дотримана процедура спеціального кримінального провадження *in absentia*, порушено право на справедливий суд, гарантоване ст. 6 Європейської конвенції про права людини, що свідчить про істотне порушення кримінального процесуального законодавства з усіма правовими наслідками, передбаченими законом.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальна відповідальність, досудове розслідування, спеціальне досудове розслідування, процедура *in absentia*, завершення досудового розслідування, перехідне правосуддя, право на справедливий суд, усталена судова практика, Кримінальний процесуальний кодекс України.

Horbachov D.M. Notice of the conclusion of a pre-trial investigation conducted in absentia: certain shortcomings in criminal proceedings under transitional justice.

This article examines certain shortcomings in the notification of the conclusion of a pre-trial investigation conducted in absentia within the context of transitional justice. In particular, using the dialectical method, analysis of academic literature, Ukrainian legislation, the case law of the European Court of Human Rights, synthesis, comparison, generalisation and abstraction, it is concluded that the suspect's awareness of the commencement and conclusion of the pre-trial investigation is an important and necessary component of the right to a fair trial and, accordingly, of compliance with due process during the conduct of a special pre-trial investigation under the *in absentia* procedure. In view of the legal conclusions of the Cassation Criminal Court within the Supreme Court, as well as the provisions of Ukraine's criminal procedural legislation, it has been established that the notification of a suspect

regarding the completion of a pre-trial investigation conducted under the special procedure for criminal proceedings in absentia is subject to the rules provided for by the criminal procedural legislation of Ukraine for procedural actions of an individual nature, by means of which an investigator, prosecutor, investigating judge or court notifies a specific participant in the criminal proceedings of the date, time and place of the relevant procedural action, or of a procedural decision taken or a procedural action carried out. If the materials of the criminal proceedings contain corroborating evidence that the suspect's defence counsel was notified of the completion of the pre-trial investigation, but there is no evidence that the suspect himself was notified by the pre-trial investigation body of this individual procedural action, there are grounds to assert that, in such a case, the pre-trial investigation body failed to comply with the procedure for special criminal proceedings in absentia, and the right to a fair trial, guaranteed by Article 6 of the European Convention on Human Rights, was violated, which indicates a material breach of criminal procedural law with all the legal consequences provided for by law.

Key words: criminal proceedings, criminal liability, pre-trial investigation, special pre-trial investigation, proceedings in absentia, conclusion of the pre-trial investigation, transitional justice, right to a fair trial, established case law, Criminal Procedure Code of Ukraine.

Постановка проблеми. Проблематика досудового розслідування за спеціальною процедурою *in absentia* доволі затребувана в сучасних умовах перехідного правосуддя. Адже в багатьох кримінальних провадженнях виникає необхідність дистантного здійснення кримінального провадження щодо обвинуваченого. Повномасштабна російсько-українська війна та вчинення численних воєнних злочинів зумовили необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства, зокрема в частині законодавчого регулювання особливостей спеціального розслідування кримінальних правопорушень. На національному рівні процедура *in absentia* була впроваджена Законом України від 07.10.2014 № 1689-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» [1]. Законодавець максимально наближав таку процедуру до європейських стандартів, передбачаючи, зокрема, необхідність забезпечення обізнаності підозрюваного про розпочате щодо неї кримінальне провадження, про ті процесуальні дії, які виконуються у межах розпочатого кримінального провадження, а також про закінчення досудового розслідування.

Згідно з ч. 5 ст. 139 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (непритуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який оголошений у міжнародний розшук, та / або який виїхав, та / або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження [2].

Чинним КПК обізнаність особи, щодо якої здійснюється провадження *in absentia*, визначається фактом публікації відповідного оголошення в «Урядовому кур'єрі» та на сайті Офісу Генерального прокурора (далі – ОГП) чи суду. Здійснення кримінального провадження за процедурою *in absentia*, з огляду на відсутність під час досудового розслідування, судового розгляду підозрюваного / обвинуваченого, повинно бути підпорядковано максимальному забезпеченню прав підозрюваного / обвинуваченого, що стосується й його обізнаності щодо початку кримінального провадження та «процесуальним розвитком» цього кримінального провадження. У разі порушення належної правової процедури здійснення кримінального провадження за процедурою *in absentia* слід констатувати порушення ст. 6 Європейської конвенції про права людини (далі – ЄКПЛ) – права на справедливий суд [3].

Метою статті є визначення правових наслідків для «процесуальної долі» кримінального провадження за процедурою *in absentia* у разі, коли у матеріалах кримінального провадження відсутні належні докази повідомлення про завершення досудового розслідування підозрюваного.

Стан опрацювання проблематики. У теорії кримінального права науковці досить часто приділяють увагу дослідженню освітнього колабораціонізму. Зокрема, виокремимо наукові праці І.В. Басистої, І.В. Гловюк, М.П. Климчука, Л.М. Лобойка, М.В. Мазура, М.А. Маркуш, В.Т. Нора, П.П. Пилипчука, О.Г. Яновської, Л.Д. Удалової, В.О. Попелюшка, О.Г. Шило та інших дослідників, в яких відповідні питання висвітлюються. Проте доцільно у межах цієї публікації визначити правові наслідки для «процесуальної долі» кримінального провадження за процедурою *in absentia* у разі, коли у матеріалах кримінального провадження відсутні належні докази повідомлення про завершення досудового розслідування підозрюваного.

Виклад основного матеріалу. КПК передбачає особливості здійснення спеціального досудового розслідування, зокрема і щодо повідомлення особі про завершення досудового розсліду-

вання. Відповідно до ч. 1 ст. 297-1 КПК спеціальне досудове розслідування здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень глави 24-1 КПК. Відповідно до ч. 1 ст. 290 КПК, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування [4].

Згідно зі ст. 111 КПК повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію [2]. Тобто, як прямо передбачено у КПК, повідомлення про завершення досудового розслідування є процесуальною дією.

Порядок викликів для проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні регламентовано главою 11 цього Кодексу. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою (ст. 135 КПК) [2]. Водночас, повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації (далі – ЗМІ) загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті ОГП. З моменту опублікування повістки про виклик у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті ОГП підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом (ст. 297-5 КПК) [2].

Пунктом 2 ст. 5 та підпунктом «а» п. 3 ст. 6 ЄКПЛ, а також підпунктом «а» п. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачено, що «кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення» [3; 4]. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) ілюструє відповідний стандарт у своїй практиці та вказує на необхідність приділяти особливу увагу повідомленню підсудного про «обвинувачення». Це надає підсудному право бути поінформованим не лише про «причину» обвинувачення, тобто про дії, які він нібито вчинив і на яких ґрунтується обвинувачення, а й також про «природу» обвинувачення, тобто юридичну кваліфікацію, надану цим діям. Надання повної детальної інформації щодо обвинувачень проти особи є важливою передумовою для забезпечення справедливості провадження.

Згідно з підпунктом «d» п. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення бути судженим в його присутності [4]. Резолюцією Комітету Міністрів Ради Європи (75)11 від 19.01.1973 «Про критерії, які регламентують розгляд, що проводиться у відсутність обвинуваченого» закріплено, що розгляд може бути проведений у відсутності обвинуваченого: i) за умови своєчасного повідомлення особи про проведення розгляду і надання йому достатнього часу для підготовки захисту; ii) наявності підтвердження про фактичне отримання такого повідомлення; iii) за умови проведення розгляду в загальному порядку і наданні захисту права втручатися в цей процес; iv) за умови забезпечення надання особі судового рішення, прийнятого за наслідками розгляду, і обчислення термінів на оскарження з моменту вручення такого рішення; v) за умови надання особі права на оскарження судового рішення; vi) за умови забезпечення права особи на повторне проведення розгляду в загальному порядку, якщо його відсутність була викликана наявністю поважних причин, про які він не міг повідомити уповноважені органи [5].

У рішенні ЄСПЛ у справі *Sejdovic v. Italy* ЄСПЛ констатував порушення ст. 6 ЄКПЛ з огляду на те, що суд заочно постановив вирок щодо заявника, котрого неможливо було знайти і якого визнали таким, що переховується. Заявнику не було зроблено жодного повідомлення про притягнення до кримінальної відповідальності, а надалі він не мав передбачених законом ефективних засобів для поновлення строку на подання апеляційної скарги або на проведення нового судового розгляду. ЄСПЛ зазначив, що у випадку, коли, як у даній справі, особа була визнана винною внаслідок провадження, що призвело до недотримання вимог ст. 6 ЄКПЛ, то нове провадження або поновлення провадження на прохання зацікавленої особи є, загалом, належним засобом для усунення встановленого порушення [6].

За обставинами іншої справи ЄСПЛ *Sanader v. Croatia* заявника було обвинувачено та засуджено до 20 років позбавлення волі за вчинення воєнних злочинів проти військовополонених (заявник розстріляв двадцять сім військовополонених, убивши двадцять двох і тяжко поранивши п'ятьох з них). На час розгляду справи національними судами заявник проживав на окупованих частинах Хорватії й встановити його місцезнаходження було неможливо. Пізніше заявник дізнався про його

засудження та звернувся до хорватських судів з клопотанням відновити провадження. Його клопотання було відхилено, оскільки він проживав у Сербії та був недоступний хорватській владі. За хорватським законодавством для повторного перегляду справи заявника він мав з'явитися до суду та надати відомості щодо адреси свого проживання в Хорватії, ймовірно, з метою обрання йому запобіжного заходу у разі необхідності, по суті, поступаючись своєю свободою [7].

У своєму рішенні ЄСПЛ зауважив: i) саме по собі право бути присутнім на суді над самим собою не є абсолютним, а заочне кримінальне провадження не є незаконним втручанням у право на справедливий суд; ii) водночас держава повинна гарантувати та забезпечити стандарти справедливого суду, зокрема в частині повторного судового розгляду справи; iii) беручи до уваги особливості цієї справи, яка стосувалася серйозних звинувачень у воєнних злочинах, ЄСПЛ вважав, що вимога з'явитися до суду (фактично здатися під варту), щоб реалізувати право на повторний розгляд справи була необґрунтованою і непропорційною з процесуальної точки зору. У цій справі ЄСПЛ констатував порушення ст. 6 ЄКПЛ та встановив вимогу для Хорватії сплатити заявнику – воєнному злочинцю – 4000 євро моральної шкоди + 2500 євро судових витрат [7].

Як передбачено у ч. 2 ст. 297-5 КПК, копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику. Водночас, повідомлення про завершення досудового розслідування, як було зазначено вище, є процесуальною дією, а не процесуальним документом, а тому в даному випадку не можуть застосовуватись положення ч. 2 ст. 297-5 КПК. Окрім того, повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів (ст. 290 КПК) є **процесуальною дією індивідуального характеру**, спрямованою безпосередньо на конкретного учасника провадження (підозрюваного). Тобто таке повідомлення має бути доведено **особисто** до підозрюваного або належним чином вручено згідно з правилами, передбаченими кримінальним процесуальним законодавством України.

У постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС) від 15.05.2024 у справі № 730/973/20 висновується, що «повідомлення про закінчення досудового розслідування та відкриття матеріалів кримінального провадження іншій стороні для ознайомлення в порядку статті 290 КПК є процесуальною дією, яка має індивідуальний характер, тобто стосується конкретного учасника кримінального провадження і не може делегуватися захиснику. Так само, на думку Суду, індивідуальний характер має і реалізація права, передбаченого п. 14 ч. 3 ст. 42 КПК, на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування» [8].

Згідно з усталеною судовою практикою ККС, реалізація права на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування має індивідуальний характер. Повідомлення про закінчення досудового розслідування та відкриття матеріалів кримінального провадження іншій стороні для ознайомлення в порядку ст. 290 КПК є процесуальною дією, яка стосується конкретного учасника кримінального провадження і не може делегуватися захиснику (постанови ККС від 27.12.2022 у справі № 607/21493/20, від 15.05.2024 у справі № 730/973/20) [8; 9].

Таким чином, підозрюваний у кримінальному провадженні має бути безпосередньо повідомлений про завершення досудового розслідування, незалежно від здійснення відповідної процесуальної дії її стосовно її захисника. Тому у разі, коли у матеріалах кримінального провадження є підтверджуючі докази того, що про завершення досудового розслідування був повідомлений захисник підозрюваного, однак відсутні докази того, що підозрюваний був повідомлений про здійснення органом досудового розслідування цієї дії індивідуального характеру, є підстави стверджувати, що в такому разі органом досудового розслідування не була дотримана процедура спеціального кримінального провадження *in absentia*, порушено право на справедливий суд, гарантоване ст. 6 ЄКПЛ, що свідчить про істотне порушення кримінального процесуального законодавства з усіма правовими наслідками, передбаченими законом. Зокрема, у разі, коли станом на момент направлення обвинувального акта до суду, коли граничний строк досудового розслідування у кримінальному провадженні був пропущений, а в матеріалах справи відсутні докази того, що підозрювана була повідомлена про завершення досудового розслідування у порядку, передбаченому КПК, є істотним порушенням кримінального процесуального законодавства та підставою для закриття кримінального провадження (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК).

Висновки. Ураховуючи викладене, доходимо висновку, що повідомлення підозрюваного про завершення досудового розслідування, що здійснюється за спеціальною процедурою кримінального провадження *in absentia* підпорядковано правилам, передбаченим кримінальним процесуальним законодавством України для процесуальної дії індивідуального характеру. Відповідно у разі, якщо у матеріалах кримінального провадження є підтверджуючі докази того, що про завершення досудового розслідування був повідомлений захисник підозрюваного, однак відсутні докази того, що саме підозрюваний був повідомлений про здійснення органом досудового розслідування цієї дії індивідуального характеру, є підстави стверджувати, що в такому разі органом досудового розслі-

дування не була дотримана процедура спеціального кримінального провадження *in absentia*, порушено право на справедливий суд, гарантоване ст. 6 ЄКПЛ, що свідчить про істотне порушення кримінального процесуального законодавства з усіма правовими наслідками, передбаченими законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини: Закон України від 07.10.2014 № 1689-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Європейська конвенція про права людини: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
5. Про критерії, що регламентують розгляд, що проводиться за відсутності обвинуваченого: міжнародно-правовий акт. Резолюція R(75)11 Комітету Ради Міністрів Європи від 19.01.1973. URL: http://echr-base.ru/res75_11.jsp.
6. Рішення Європейського суду з прав людини Сейдович проти Італії (*Sejdovic v. Italy*) від 01.03.2006, заява № 56581/100. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-72629%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-72629%22]}).
7. Рішення Європейського суду з прав людини Санадер проти Хорватіє (*Sanader v. Croatia*) від 12.02.2005, заява № 66408/12. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-151039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-151039%22]}).
8. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15.05.2024 у справі № 730/973/20, провадження № 51-453км24. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119168500>.
9. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 27.12.2022 у справі № 607/21493/20, провадження № 51-2663км22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108225982>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 1.03.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026